

Алексєєнко М. В.,

завідувач відділу рідкісних книг та рукописів

Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ПАУЛЬ АДАМ БЕККЕР: ДО 215-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІСТОРИКА, АРХЕОЛОГА ТА БІБЛІОТЕКАРЯ РІШЕЛЬЄВСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Стаття присвячена одеському періоду діяльності історика, археолога та бібліотекаря Рішельєвського ліцею Пауля Адама (Павла Васильовича) Беккера та приурочена до 215-річчя з дня народження дослідника. На основі аналізу «Фундаментального каталога бібліотеки Рішельєвського ліцею с 1 января 1861 года» наводяться відомості про книжковий дар П. В. Беккера бібліотеці Рішельєвського ліцею. Дар бібліотеці складається з двох частин – «історичної» та «музичної» – і несе у собі уявлення самого дарувальника про необхідність різнобічного розвитку студентів Рішельєвського ліцею. Звертається увага на наукову, адміністративну, педагогічну діяльність та бібліотечну діяльність П. В. Беккера.

Ключові слова: П. В. Беккер, бібліотека Рішельєвського ліцею, Одеське товариство історії та старожитностей, археологія, книжковий дар.

215 років тому, у 1808 р., народився спеціаліст з класичної філології, археолог, нумізмат, історик, бібліотекар та педагог Пауль Адам Беккер (1808–1881). З 1837 по 1862 р. Павло Васильович Беккер (так називали його в Російській імперії), всі найпродуктивніші роки свого життя, жив в Одесі та працював у Рішельєвському ліцеї, був активним членом Одеського товариства історії та старожитностей, вивчав історію заселення Північного Причорномор'я в античні часи.

Майбутній дослідник народився 8 травня 1808 р. у місті Ревель (зараз – Таллінн) у сім'ї старшого вчителя гімназії, а пізніше – професора римської словесності Фрідріха Вільгельма Беккера (1773–1847). Родина Беккерів належала до балтійських німців – привілейованої частини лівонського суспільства. Родина Беккерів залишилась у підданстві Саксонського королівства, не зважаючи на те, що з 1710 р. Ревель разом з іншими балтійськими територіями входив до складу Російської держави.

У 1826–1829 рр., після закінчення гімназії у Ревелі, Пауль Беккер вивчав філософію в університеті Дерпту. У університетах Лейпцига і Берліна вивчав латинську та грецьку літературу. У 1834 р. П. Беккер, отримавши докторський ступінь в університеті міста Єни, продовжив вивчати класичні старожитності та археологію. У 1836 р. працював вчителем грецької та латинської мов у Санкт-Петербурзі.

У березні 1837 р. Пауль Адам Беккер вперше приїхав до Одеси та обійняв посаду ад'юнкта латинської й грецької словесності Рішельєвського ліцею – елітарного

навчального закладу змішаного типу. З 1 січня 1838 р. П. В. Беккер почав викладати латинську мову на кафедрі римської словесності та старожитностей.

П. В. Беккер викладав у Рішельєвському ліцеї для юристів курси «Інституції Юстиніана» та «Римські державні старожитності» латинською мовою. Ним була розроблена навчальна програма та обґрунтування викладання даних предметів у Рішельєвському ліцеї.

Сучасники відзначали чудові якості Павла Беккера як викладача класичної філології. Так, у 1856 р. з дозволу попечителя Одеського навчального округу Беккер двічі на тиждень безкоштовно викладав спеціально розроблений ним курс латинської мови для всіх бажаючих учнів двох одеських гімназій, і цей курс мав незмінний успіх у слухачів. Навчальний курс засновувався на авторських підручниках латинської мови для 1-5 класів «Гимназический курс латинского языка» (Одесса, 1844-1846) [2, с. 10], комплект яких і зараз зберігається в університетській бібліотеці.

Одна з найважливіших сторін життя Павла Беккера – участь у діяльності Одеського товариства історії та старожитностей, до складу якого ввійшов у 1840 р. Програма досліджень Одеського товариства історії та старожитностей була націлена на поширення історичних та археологічних знань, а також на критичне вивчення писемної традиції про Північне Причорномор'я.

Разом з іншими членами Одеського товариства історії та старожитностей Беккер здійснював численні археологічні розвідки територією Північного Причорномор'я та Бессарабії. Серед його наукових інтересів – дослідження Херсонеса, Ольвії, Пантікапея, Тіри, Ніконія, пошуки на західному узбережжі Чорного моря.

Саме Беккер, аналізуючи відомості давніх авторів про західно-понтійські античні міста, встановив місце заслання римського поета Публія Овідія Назона (43 р. до н. е. – 17 р. н. е.) у регіоні Добруджа на західному березі Чорного моря у місті Томіс (сучасна румунська Констанца) [2, с. 12].

Історична географія Північного та Західного Причорномор'я була основним напрямком дослідницької діяльності П. В. Беккера. Як професор латинської словесності та римських старожитностей він вивчав ольвійські та херсонеські написи, монети різних понтійських античних міст. П. В. Беккеру належить авторство перших монографій про античну Тіру «Тирас и тириты. Изложение надписи, представляющей два рескрипта, данные римскими императорами на имя тиритов» (Одеса, 1849) та «Гражданский быт тиритов при римских императорах» (Одеса, 1849). Відоме дослідження Беккера «Берег Понта Эвксинского от Истра до Борисфена в отношении к древним колониям» (Одеса,

1851) у 1852 р. отримало «почесний» відгук Академії наук, було видано німецькою та французькою мовами.

Велике значення мала робота П. В. Беккера на посаді бібліотекаря основної бібліотеки Рішельєвського ліцею (1838–1850 рр.) та кабінету для читання газет і журналів у 1838–1845 рр. За активної участі бібліотекаря П. В. Беккера у 1839–1841 рр. спеціальні бібліотечні комітети провели масштабну роботу з упорядкування ліцейської бібліотеки: вперше весь книжковий фонд бібліотеки був проінвентаризований, книгам надані інвентарні номери та проштамповані всі примірники [3, с. 44].

У 1839 р., вперше в історії Рішельєвського ліцею, П. В. Беккером були складені «Правила для зберігання книг у бібліотеках», які передбачали регламентацію обслуговування різних категорій читачів – викладацького складу та ліцеїстів:

- бібліотека повинна працювати три рази на тиждень в оговорений час;
- книги з основної частини бібліотеки ліцею видавались викладачам на один місяць;
- під час канікул викладач міг залишити книги у себе;
- ліцеїсти використовували фонд основної (фундаментальної) бібліотеки тільки за дорученням викладачів закладу;
- під час канікул ліцеїсти отримували бібліотечні книги тільки з поважної причини;
- за кожен отриману книгу читачі розписувались у спеціальній книзі видачі.

У 1862 р. П. В. Беккер передав бібліотеці Рішельєвського ліцею книжковий дар у 52 томах: 17 примірників своїх наукових праць з історії та археології Північного та Західного Причорномор'я та 35 нотних видань різноманітних музикальних творів європейських композиторів XVIII-XIX ст. Мендельсона-Бартольді, Моцарта, Гайдна, Баха, Керубіні, Піса, Вейта та Ліндрайнтнера [1, арк. 50-53; 3, с. 24]. У лютому 1858 р. при Рішельєвському ліцеї виникло Товариство аматорів музики та музичних вправ [4, с. 51]. Нотні видання з дару П. В. Беккера були призначені, скоріш всього, для нотної бібліотеки, яку планували відкрити для музичної освіти ліцеїстів. Для цього планувалось і проведення концертів. Це починання голова Одеського навчального округу М. І. Пирогов визнав корисним і необхідним для естетичного виховання студентів [5, с. 899].

У 1857–1862 рр. професор П. В. Беккер був директором Рішельєвського ліцею. Саме при його керівництві та при підтримці попечителя Одеського навчального округу М. І. Пирогова Рішельєвський ліцей отримав нову будівлю. Зараз у будівлі колишнього Рішельєвського ліцею за адресою: Одеса, Дворянська, 2 знаходиться головний корпус найстаршого закладу вищої освіти на Півдні України – Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – спадкоємця Рішельєвського ліцею.

Успішна кар'єра П. В. Беккера в Російській імперії була перервана у 1862 р. Причиною відставки послужило те, що його старший син Оскар Беккер (1839-1868) вчинив замах на життя короля Пруссії Вільгельма I. Професор П. В. Беккер в 1862 р. був відкликаний з Одеси до Санкт-Петербурга, а в 1863 р. виїхав за кордон. До Одеси професор Павло Васильович Беккер більше ніколи не повернувся. Вчений і педагог жив у Дрездені та далі займався вивченням античної історії Північного та Західного Причорномор'я до своєї смерті у 1881 р.

Історичні та філологічні студії, активна діяльність Павла Васильовича Беккера як члена Одеського товариства історії та старожитностей, його викладацька, педагогічна та бібліотечна робота у Рішельєвському ліцеї мали велике значення для розвитку освіти, науки та бібліотечної справи в Одесі у другій третині XIX ст.

Список використаної літератури:

1. Фундаментальный каталог библиотеки Ришельевского лицея с 1 января 1861 года [Рукопис]. – 202 арк.
2. *Алексеенко М. В.* Дар профессора П. В. Беккера библиотеке Ришельевского лицея // Вісник Одеського національного університету = Odesa National University Herald. Сер. : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – Одеса, 2013. – Т. 18, вип. 1 (9). – С. 9–25.
3. Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817-2017 / М. В. Алексеенко, М. О. Подрезова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2017. – 290 с., 12 арк. іл., табл.
4. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865-2015) / ОНУ ім. І. І. Мечникова ; гол. ред. І. М. Коваль ; вступ. сл.: І. М. Коваля, В. М. Хмарського. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2015. – 963 с., 28 арк. іл.
5. *Пирогов Н. И.* Сочинения Н. И. Пирогова : [в 2 т.]. – Киев : издание Пироговское т-ва, 1910. – Т. 1. – 962, [4] с.

References

- [1]. Fundamentalnyy katalog biblioteki Rishelievskago litseya s 1 genvaryaya 1861 goda [Fundamental catalogue of Richelieu Lyceum Library from January the 1st 1861]. 202 p.
- [2]. *Alekseenko M.V.* Dar professora P. V. Bekkera biblioteke Rishelievskogo litseya [Gift of professor P. V. Becker to Richelieu Lyceum Library] *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu = Vestnyk Odesskoho natsyonalnoho unyversyteta* [Bulletin of Odessa National University = Odesa National University Herald. Ser. : Library science, bibliographic science, book science]. 2013, t. 18, no 1 (19). *Bibliotekoznavstvo, bibliografoznnavstvo, knyhoznnavstvo*, pp. 9–25.
- [3]. *Aliksieienko M. V., Podrezova M.O., Polevshchikova O.V., Pruzhyna V.P., Samodurova V.V.* Dva stolittia sluzhinnia knyzi. Istoriiia Naukovoii biblioteky Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova, 1817–2017 [Two centuries of service to the book.

History of the Scientific Library of the Odessa I. I. Mechnikov National University, 1817–2017]. Odesa, 2017, pp. 290.

- [4]. Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I. I. Mechnykova. Istorii ta suchasnist (1865-2015) [Odessa National University named after I. I. Mechnikov. History and reality (1865-2015)]. Odesa, 2015, 963 p., 28 arc. il.
- [5]. Pirogov N. I. Sochineniya N. I. Pirogova [Works of N. I. Pirogov]. Kyiv, 1910, t. 1, 962, [4] p.

Alekseyenko M. V.,

Chief of the Department of Rare Books and Manuscripts
Scientific Library of the Odessa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
Tel. (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

PAUL ADAM BECKER: TO THE 215TH ANNIVERSARY OF THE BIRTHDAY OF THE HISTORIAN, ARCHAEOLOGY AND LIBRARIAN OF THE RICHELIEU LYCEUM

Summary

Studying of cultural specificity of regions, of work of educational institutions and their libraries as well as lives of scientists and culture workers of these regions brings a special value in the modern stage of development of science. Researches of this kind demand a new base of sources on history of particular libraries.

The subject of studying of this article is a gift of Professor P. V. Becker to Odesa Richelieu Lyceum Library given in 1862. Author used comparative and historical methods and followed principles of source criticism.

Findings about a qualitative and quantitative composition of gifted editions and a clear division of professor's gift into two equivalent parts – “historical” and “musical” are based on data of “Fundamental catalogue of Richelieu Lyceum Library” that are entered for scientific use for the first time. P. V. Becker's active part in the work of the Odesa Society of History and Antiquities defined composition of the “historical” part of the gift to lyceum library that included publications on history and archeology of Novorossiisky region by doner. His musical preferences influenced the part of the gift consisting of compositions not only written by acknowledged masters, but also by so called “second-rate composers”. Combination of historical works and sheet music in the one gift tells about conception of doner lying in necessity of versatile intellectual development of students at Richelieu Lyceum.

Finding results may be used in future for studying of history of libraries of Odesa and phenomenon of charity of private persons to libraries. Published documents are useful for working up of special academic courses concern to bibliology in the South of Ukraine.

Keywords: P. V. Becker, bookstore gift, Richelieu Lyceum Library, the Odesa Society of History and Antiquities, archeology, book gift